

HEYDRICHŮV

MUŽ NA ŠPINAVOU PRÁČI

SS-STURMBANNFÜHRER

ALFRED
NAUJOCKS

ROMAN CÍLEK

**HEYDRICHŮV
MUŽ NA ŠPINAVOU PRÁCI**

ROMAN CÍLEK

HEYDRICHŮV MUŽ NA ŠPINAVOU PRÁČI

SS-STURMBANNFÜHRER

ALFRED
NAUJOCKS

NAKLADATELSTVÍ
EPOCHA

Copyright © Roman Cílek, 2024

Cover © Lukáš Tuma, 2024

Photos © archiv autora, Library of Congress, Narodowe

Archiwum Cyfrowe, Wikimedia Commons, 2024

Czech Edition © Nakladatelství Epoque, Praha 2024

ISBN 978-80-278-0209-8 (print)

ISBN 978-80-278-1503-6 (ePub)

ISBN 978-80-278-1504-3 (mobi)

ISBN 978-80-278-1505-0 (pdf)

*Zlo, jež lidé páchají, je přežívá.
Dobro je mnohdy pohřbeno
spolu s jejich kostmi.*

William Shakespeare

OBSAH

Prolog.....	9
Dýka a plášť, plášť a dýka	15
Zrod vševědoucích	17
Přísaha pěstí.....	18
Setkání na drůbeží farmě	21
Vzestup muže s kamennou tváří.....	30
„Od nás se neodchází...“	40
Zrada a vavříny.....	45
Tajné, tajné, tajné	46
Rána pod pás	50
Punc pro sicherheitsdienst	56
Případ českého majora.....	61
Hra o maršála	71
Po Kirovově smrti.....	72
První krok učinil Vyšinskij.....	83
Všechny cesty vedly k Heydrichovi	88
Léčka na prezidenta.....	91
Padělatelé	93
Kdo předá časovanou bombu?.....	101
Stalinův úder	109
„a musí zmizet z mapy!“	123
Dům v Delbrückstrasse	124
Muž na svém místě.....	130
Pečlivě naplánovaná cesta	134

Válka nervů	143
„Mimořádně mi pomohl...“	153
Sedm a půl minuty pro Bratislavu	157
Oči hledí k Dunaji	158
Názory se vyhraňují	162
Silou a lstí.....	179
Homolův puč.....	184
Hlavní stan: Au Cafe, Petržalka	195
„Ne!“	201
Těla ve vídeňských ledničkách	206
Na troskách republiky.....	219
Vítěze se nikdo nezeptá... ..	225
„V dnešku se rodí, co bude...“	226
Mozek váhá, pěst ne	235
Velkovýroba incidentů.....	243
Ještě sto padesát hodin míru.....	259
Selhání v Hohenlindenu a mostech	268
Gliwický western	282
„Školní cvičení“ ve Venlo.....	303
Útěk před mřížemi	304
Hra začíná... ..	308
Záležitost pro pana Schellenberga.....	312
Ke slovu se dostává Naujocks	326
Vstříc finále	331
Smrt se zpozdí o šest minut	337
Osudné chvíle na hraničním přechodu.....	343
Mrtvola pod zámek	353
Zatčení mnichovského truhláře.....	359
Kdo stál za Elserem?.....	363
Otazníky zůstávají.....	375
Válka a železné kříže.....	381
Vrchol a pád	385

Salon Kitty	386
Království penězokazů	394
Mouřenín	418
Podivný obchod v Haagu	422
Setkání s osudem u Chersonu.....	430
Postrach černého trhu.....	433
Pět očí za jedno.....	441
Paměť doktora Besta	442
Vzdorující země	444
Smrt Kristiána Damma a Kaje Munka	453
„Skupina Petr“	456
„Chci žít!“	463
„Jsem vám k dispozici, pánové...“	464
Válečný zločinec číslo 4835	474
Půl kilometru mezi smrtí a životem	478
Štvanec, pasák, vězeň, hostinský.....	482
Selhání srdce.....	487
Dva odstavce na závěr.....	489

PROLOG

Není to, nahlédnuto očima dějin, ojedinělý příběh.

Že ten, kdo od úplného počátku až téměř do konce, do obrazně řečeno za pět minut dvanáct, stál v první řadě a foukal do ohniště zla a válečné nenávisti, utekl v okamžicích, kdy plameny začaly vyhasínat a v souvislosti se zítřky bylo třeba uvažovat o odpovědnosti za spáchané činy. Také muž jménem Alfred Helmut Naujocks se takto rozhodl. Mýtus neohroženého vůdce bojovníka skončil spolu s létem 1944. Těžko říct, zda to ovlivnil katastrofálně rychlý postup sovětských a spojeneckých vojsk nebo snad malomyslnost nad osobními nezdary z poslední doby či sebezáchovná snaha vynést z trosk alespoň základy životní stavby budoucnosti – snaha typičtější téměř vždy spíš pro prominenty tajných služeb než pro běžné nádeníky války. Anebo že by to byl obyčejný lidský strach? Ať tak, či onak, Heydrichův úspěšný odchovanec, spolustrůjce i vykonavatel mnoha bizarních operací, nositel Železného kříže, potenciální hrdina učebnic pro zpravodajské adepty, dopodrobna seznámený s početnou řadou říšských tajemství, prostě dezertoval.

Jinak řečeno: utekl.

Přidržíme-li se jeho vlastní verze, ukradl týden před koncem října 1944 z parkoviště u berlínského kina osobní automobil a rozjel se směrem na západ. Po dlouhých hodinách za volantem ho zastavila silniční kontrola. Do tváře mu svítila baterka, ústí hlavně zahlédl ve výši svých očí. I tak se mu však podařilo vy-

*Alfred Naujocks po válce s dalšími členy SS v norimberském vězení.
(zleva: Alfred Naujocks, Viktor Zeischka, Wilhelm Höttl,
Walter Schellenberg)*

táhnout z kapsy pistoli, padly dva výstřely téměř naslepo – a auto znovu vyrazilo kupředu.

Svívalo.

Zastavil, když už hlmoz fronty zblízka duněl do jeho uší, vystoupil z vozu, oblékl se do armádní uniformy bez hodnosti a bez Železného kříže, do kapes přendal z civilního obleku něco málo peněz a falešné dokumenty na jedno z krycích jmen, které používal: Gunner Alfred Gerber. Šel za zvukem palby, stále blíž a blíž k bojovým liniím. Několika civilistům, se kterými se při své pouti setkal, tvrdil, že hledá mateřskou jednotku. I hlídka polních četníků, na kterou narazil, ho pustila dál bez valného podezření. Vládl už zmatek, Němci stále ustupovali. Ve tři hodiny odpoledne objevil Naujocks veliký kráter, sedl si na jeho dno, přitiskl se ke stěně – a čekal. Přes okolní pole se o chvíli později přemísťovali dva američtí vojáci, kolem vybuchovaly

granáty, muži skákali z kráteru do kráteru a kryli se za stromy, z nichž visely cáry kůry a polámané větve. Opět se zablesklo, detonace, záchranný pád do jámy... Když se rozptýlil prach a Američané otevřeli oči, poznali, že v úkrytu nejsou sami: seděl tam s nimi i chlapík v šedozelené uniformě wehrmachtu. Ani se prý nenamáhal natáhnout ruku pro zbraň, která se povalovala vedle něho. Podíval se z jednoho na druhého a řekl anglicky:

„Mohli byste být tak hodní a zajmout mě?“

Vojáci se zvedli a přikývli. Považovali mužského, který se jim bez odporu a za trochu směšných okolností vzdával, za běžného zajatce, jednoho z mnoha a ani ve snu by je nenapadlo, že zrovna tenhle člověk se před pěti lety bezprostředně podílel na vypuknutí nyní už všemi proklínané války.

Úvodní výslech se konal hned v bojové linii. Americký kapitán italského původu si zřídil prvosledové zpravodajské stanoviště ve sklepě napůl pobořeného a spáleného statku. „Kdo jste?“ vyštěkl na zajatce.

„Smím sice dle předpisů oznámit pouze jméno, hodnost a služební číslo,“ odpověděl, „ale přešel jsem frontu dobrovolně a za určitých okolností jsem ochoten říci mnohem víc. Nejsem GUNNER Alfred Gerber, jak praví mé doklady, ale SS-sturmbannführer Alfred Helmut Naujocks, příslušník berlínského sicherheitsdienstu.“

Brzy poté postupovali Američané kupředu a dezertéra převzali Angličané. V bombardování těžce poškozené škole na okraji francouzského městečka ho postarší major-zpravodajec oslovil bezchybnou němčinou: „Dobrá, ověříme si vaši totožnost. Ale nyní mluvejte! Čím jste se zabýval u bezpečnostní služby SS vy osobně a čím vaši kolegové? Podrobně!“

Trvalo pět hodin, než Naujocks skončil své vyprávění.

Mluvil o Heydrichovi, Himmlerovi a o svém někdejších nadřízeném Jostovi, vyprávěl o tom, jakými pracemi se zabýval ve

svém berlínském technickém oddělení, o kamerách v cigaretových pouzdrech a neviditelných inkoustech, o výcvikových školách agentů a čím dál vypjatější rivalitě mezi vojenským abwehrem a esesáckým sicherheitsdienstem. Víc toho prostě pověděl o jiných než o sobě, víc obecně než v přímé souvislosti s případy, na nichž se podílel. Spíš to tedy byla jakási zpravodajská klasika než doznání. I tak si zřejmě z Naujocksova občas přerušovaného monologu odnesl zpravodajec armády Jeho Výsosti pozoruhodný dojem. Soudě alespoň podle toho, že již o osmačtyřicet hodin později se prominentní zajatec nacházel v Richmond Parku a vůz, v němž seděl, mířil k bráně London Cage, smetanově bílého domu v gregoriánském slohu. Vyšetřovací objekt zpravodajské služby v Londýně. Vládl tu dobře informovaný plukovník, který neměl rád zbytečné řeči. Přijal Naujockse s profesionální odměřeností, ale nikoliv nepřátelsky. Nabídl mu kávu a vyslovil bezmála obchodní nabídku:

„Tady už nejsme na frontě, Naujocksi. Již jsme si o vás leccos ověřili, takže zapomeňte na báchorky, kterými jste je tam krmil. Jste člověk, který nám může svým způsobem pomoci. Pokud to chcete udělat, dostanete příležitost. Nechcete-li, dopadnete špatně, a pokud válku vůbec přežijete, jistě se najde několik zemí, které o vás a vaši předchozí činnost projeví náramný zájem. Třeba Čechoslováci, Poláci, Dánové... a jistě také Rusové. Uděláte tudíž nejlíp, když nám všechno, co máte na srdci, dopodrobna sepíšete.“

Dopili kávu a stráž odvedla třiatřicetiletého Alfreda Helmuta Naujockse do pohodlné cely ve druhém patře. Měl tu dokonce i koupelnu – ale nic, na čem by se mohl v případě potřeby oběsit. Na stole byl připraven psací stroj s německou klávesnicí a dva balíky bílého papíru.

Nic jiného mu nezbývalo: usedl a začal psát.

Čím začít?

Chvíli váhal, ale poté přece jen podlehl ješitnosti a započal dobou, kdy se jako jedinec v soukolí moci nejpodstatněji dotkl chodu dějin.

První zářijový den devětatřicátého roku. V deset hodin a sedm minut dopoledne vstoupil do berlínské Krollovy opery, prozatímního sídla Říšského sněmu, muž oblečený do prosté uniformy v barvě polní šedi. Přivítal ho jásot, který nebral konce. „Tak dlouho jsme čekali, náš vůdce!“ volali poslanci. Vskutku: celá dvě desetiletí musela tato země čekat, než se naplní slova Hermanna Kriebela, člena německé delegace na mírovém jednání ve Versailles. Tehdy, v roce 1919, se prý Kriebel rozloučil s představiteli vítězných velmocí slovy: „Na shledanou, pánové. Za dvacet let!“

Dvacet let uplynulo.

Mocenská mapa Evropy se za tu dobu k nepoznání změnila a říšský kancléř Adolf Hitler, který se krátce předtím dohodl s diktátorem ovládajícím velkou zemi na východě kontinentu (rozdělili si – byť dočasně – své mocenské cíle), mohl vykřičet do sálu v Krollově opeře a současně do celého světa svá bojovná rozhodnutí i své nikdy nenaplněné sliby:

„Diktát versailleský není pro nás, Němce, už žádným zákonem. [...] Poslanci, mužové Říšského sněmu, rozhodl jsem se mluvit s Polskem stejnou řečí. [...] Německo nemá na západě žádných zájmů, náš západní val je zároveň na věky věkův hranicí

Hermann Kriebel.

Velkoněmecké říše. Nemáme také žádných cílů v budoucnosti, a toto naše stanovisko se již nikdy nezmění. [...] Polsko střílelo dnes v noci poprvé na našem území. [...] Od této chvíle se bude každá bomba splácet bombou!“

Bylo 1. září 1939: úvodní den druhé světové války.

Přes polské hranice se valily desítky moderně vyzbrojených divizí, vzduchem roznášelo smrt dva tisíce letadel s černými kříži na trupech, příslušníci wehrmachtu svírali spouště kulometů a pušek...

V průběhu večera, který oněm historickým okamžikům předcházel, byl ještě mír a prst na spoušti drželi jen nemnozí. Mezi nimi i ten, který se v Gliwicích, patřících tehdy k Německu, postaral o osudný signál a pečlivě připravenou provokační akci odpálil načasovanou nálož. Ano, bylo to on: Alfred Helmut Naujocks, jemuž bylo o pět let později v londýnském Richmond Parku uloženo, aby se pomocí psacího stroje a dvou balíků papíru vyzpovídal ze svých činů.

A bylo z čeho se zpovídat. Naujocks se ve službách nacistických tajných institucí stal člověkem, jehož řemeslem byl zločin. Zločin v různé podobě, různého ražení, ale vždy a všude zločin. Představoval jako vykonavatel především špinavé práce pozoruhodnou symbiózu racionálně uvažujícího organizátora s gangsterem. Jeho jednotlivé „zvláštní akce“, podobající se souboji stínů, tvoří ve svém souhrnu průřez dramatickou historií jedné z nacistických tajných služeb, především Heydrichova sicherheitsdienstu (bezpečnostní služby SS – SD), a to od úplného počátku až do konce. Lze o něm říci, že „byl takřka u všeho“ a měl během své kariéry občasnou příležitost ovlivnit i „velkou historii“ – byť to bylo samozřejmě v negativním slova smyslu. A také mu osud málokdy dopřál ošidný luxus nudy.

DÝKA A PLÁŠŤ, PLÁŠŤ A DÝKA...

Symbolické, z minulosti převzaté a poněkud patetické označení pro konání tajných organizací, pro špionáž, kontrašpionáž a vyhraněnou formu skryté diplomacie a rafinovaných intrik. Vzdálena realitě je zjednodušená představa, že tajná fronta rozhodovala v době příprav na druhou světovou válku a potom přímo za války o všem podstatném i nejpodstatnějším, co se událo. Stejně nepravdivý by však byl i názor, že toto zákulisní a v mnohém dodnes detailně nezmapované dění zůstalo zcela bez vlivu na vývoj událostí. Pravda se nachází, jak to tak dost často bývá, někde uprostřed. A právě hledání pravdy je přece to, co nás přitahuje. Použijme elitního příslušníka SD Alfreda Helmuta Naujockse jako prostředníka k tomuto hledání. Umožní nám to nahlédnout do mnoha tajností nacistického období. Navíc se tu nabízejí i četná srovnání, jimiž nás Naujocksův osud a jeho počiny vtahují do roků nedávno minulých. Protože každá z kloubů humanity a alespoň základní čestnosti vymknutá doba vždy produkuje ovoce své nemorálnosti – pěšáky a kaprály násilí a podlosti, rodí pochybné antihrdiny, kteří absurdními metodami pomáhají uskutečňovat ještě absurdnější plány či sny svých vůdců a vládců. Ten, jehož skutky nás budou v deseti kapitolách provázet pohnutým a dramatickým dějem, byl prostě jen jedním z nich.

ZROD VŠEVĚDOUCÍCH

Papa Naujocks vlastnil v severoněmeckém Kielu, Flensburgerstrasse 64, nevelký kšeftík – drogistický sortiment a technické oleje. Jenomže obchody se po skončení první světové války, kdy zemi svíral krunýř inflace a lidé měli hluboko do kapsy, příliš nedařily, a tak uživit čtyři děti, tři holky a Alfreda Helmuta, přinášelo Richardu Naujocksovi a jeho ženě Terese, rozené Pahlkeové, dost starostí. Alfred, narozený ve znamení Panny, prošel osmi třídami reálky a v pětadvacátém roce, to mu bylo čtrnáct, školu opustil a šel do učení. Vybral si jemnou mechaniku, specializaci na výrobu lékařských instrumentů.

K patnáctinám dostal od otce motorku značky Hermes, na niž byl patřičně hrdý. Proháněl se pak v příštích měsících a letech na plný plyn ulicemi Kielu a objevoval nové světy. Bouřlivé politické schůze, průvody s prapory a nenávistnými výkřiky. Richard Naujocks držel své děti zkrátka a doma se politika netrpěla. Jen občas, ani snad pořádně nevěděl proč, si na ulici připjal k rukávu červenou pásku. „Ty jsi rudý, tati?“ zeptal se pak Alfred po jedné své dobrodružné výpravě do kielského přístavu. Odpovědí byl – asi – pohlavek. Rána, která rozhodla mnohé.

Druhého dne ráno si vzpurný syn na říditka motorky připevnil praporek s hákovým křížem. Kdyby měl vysvětlit význam této svastiky, nedokázal by to, dal si ji tam ze vzdoru, natruc. Výměna politických názorů se tenkrát provozovala dost jednoznačným způsobem a o několik hodin později si tedy Alfred

kapesníkem otíral šrámy na obličej, zamačkával boule a se vztekem se díval na poškozenou motorku a roztrhaný, zašpiněný praporek.

V těch okamžicích se učil nenávidět; v té chvíli stál na počátku dlouhé cesty, jejíž konec jistě ani sám netušil a která mnohým přinesla tolik zla.

PŘÍSAHA PĚSTÍ

Vstoupil – a všichni zmlkli.

Tmavý, nehostinný lokál v zapadlé části přístavu. Kout města, kam hamburská policie posílala své muže jen za trest. Odjakživa se tu držely pevně v sedle tlupy násilníků, černých obchodníků, rozvětvené gangy ochránců prostitutek nejnižšího řádu... V poslední době se na hamburské dlažbě, stejně jako třeba v Kielu či Berlíně čím dál víc „dělala i politika“. Pěstmi, kameny, klacky, zabíjáckými boxery, noži a pistolemi. Skupiny mladých komunistů, socialistů a stoupců jiných politických stran se na život a na smrt nenáviděly s bojůvkami vyznavačů Hitlera. Rvačky, krvavé bitky a odvetné nájezdy, při nichž se – jako například krátce předtím v dělnické barákové kolonii Felseneck – ničilo vše, co přišlo pod ruku, patřily k hamburským dnům a týdnům stejně neodlučně jako fronty nezaměstnaných přístavních dělníků, bída, nouze a pobledlá nočňátka, odšlapávající v úzkých ulicích St. Pauli své nikde nekončící poutě za nedůstojnou obživou.

Kouř příchozímu na chvíli oslepil oči.

„Koho hledáš?“ ozval se z modravé mlhy panovačný hlas.

„Chci se k vám přihlásit,“ odpověděl do ticha. Tušil však, ba skoro najisto věděl, s kým mluví.

„Odkud jsi?“

„Z Kielu.“

„Kde děláš?“

„Vyučil jsem se jemným mechanikem, v poslední době dočasně makám u dráhy.“

„Kolik je ti?“

„Devatenáct... vlastně skoro už dvacet,“ přidal si trochu.

Konečně se mu podařilo rozhlédnout se kolem.

Hostinský sál byl plný mladých mužů v košilích s výhrůžným hákovým křížem na rukávech. Mlčeli a dívali se na něho. Někteří s trochou obdivu v očích. Byl v tom opravdu kus odvahy, vypravit se za nimi až sem, a špatně by to s ním dopadlo, kdyby ho považovali za špicla policie nebo rudých. Ostatní na něho hleděli s málo slibujícím úsměvem: Poznáš, chlapečku, do čeho se hrneš. Mlčeli však, právo mluvit měl jen jeden z nich, jejich místní vůdce. Idol a postrach. V hamburském přístavu a okolních čtvrtích ho znal kdekdo a leccos už o něm slyšel i ten, který nyní stál u dveří a čekal na rozhodnutí. Byl si jist, že otázky mu klade sám Werner Götsch. O něco starší než on. Silný, nevybíravý, vyžadoval od svých lidí bezpodmínečnou poslušnost a nekázeň tvrdě trestal.

„Jak se jmenuješ?“

„Naujocks. Alfred Helmut.“

„Proč se mezi nás cpeš?“

„Chci seřezat každého, kdo se postaví proti führerovi.“

„A umíš to?“

„Chodím boxovat,“ řekl, vyhrnul si rukáv košile, ohnul paži a křečovitě zaťal pěst. Pod kůží se pohnuly svaly. Z lokálu se ozvalo několik pochvalných výkřiků, vzápětí však zase všichni ztichli.

„Dobré,“ připojil se k hodnocení Götsch.

„Vezmete mne?“ netrpělivě vyhrkl Naujocks.

Zavrtěl hlavou. „Moc spspícháš. Nebereme každého. Musíš složit přísahu – a také splnit úkol, který ti dám...“

„Jaký úkol? Jsem připraven!“

Werner Götsch se zasmál a protrhl tak hradbu ticha. Hamburská hospoda se roztřásla hlukem, který nevěstil nic dobrého.

* * *

„To je on,“ ukázali mu urostlého chlapíka, zřejmě přístavního dělníka. Na první pohled bylo vidět, že mu každodenní „trénink“ s bednami a pytli na zdraví neuškodil, měl silné ruce a Alfredových sto dvaosmdesát centimetrů o dobrých deset převyšoval.

„Troufáš si?“

„Ovšem,“ řekl Naujocks, ale necítil se nejlíp.

Zkušební zadání pro nováčka bylo ve své podstatě nadmíru jednoduché: napadnout a zmlátit někoho, s kým měla jejich parta nevyřízené účty. Alfred Helmut šel do rvačky s vědomím, že bojuje o vše. Probudil se v nemocnici s tržnou ranou nad pravým okem a přeraženým nosem. Na židli vedle postele ležely jeho zakrvácené šaty...

Pustili ho domů až za několik dnů. Před branou nemocnice na něho čekal jeden z pobočníků Wenera Götsche.

„Šéf ti vzkazuje,“ řekl, „že ses celkem držel. Dnes večer můžeš přijít mezi nás.“

Bylo rozhodnuto.

Alfred Helmut Naujocks se stal příslušníkem nacistické úderky v Hamburku. Zpočátku jen tak, jaksi nadivoko, později už zcela oficiálně. „V červenci roku 1931,“ vlastní rukou napíše o sedm let později do svého životopisu, „jsem vstoupil do strany a současně do SS.“ Podařilo se mu pak během času získat i leccjaké boxer-ské vavříny mezi provazy amatérského ringu a ve volných chvílích se bil za Adolfa Hitlera, jehož patetická slova mu zněla jako výzva k následování. Werner Götsch – ještě než ho nacistická strana povolala do Berlína – se s Alfredem skamarádil a začal

mu svěřovat stále náročnější, samostatnější úkoly. Několikrát ho pověřil: „Budeš mě při této akci zastupovat!“ Naujocks tak mohl poprvé v životě okusit, jak chutná moc, jak opojné je vydávat rozkazy, rozhodovat o jiných a chtít od nich kázeň. „Dotáhneš to daleko,“ říkal mu Götsch – a Alfred cítil, jak se tato věta začíná stávat středobodem všeho, o čem uvažoval a po čem toužil. Z bezejmenného námezdního rváče se týden po týdnu, měsíc po měsíci rodil příští „muž elity“, jeden z vůdců.

O jeho budoucnosti se však v témže létě, kdy podepisoval přihlášku do nacistické strany a oddílů SS, rozhodovalo jinde než v Hamburku.

SETKÁNÍ NA DRŮBEŽÍ FARMĚ

To místo se jmenovalo Waldtrudering. Rozkládalo se tehdy, v červnu jedenatřicátého roku, kousek od Mnichova, dnes už dospělo rozpínavé velkoměsto až sem. Zemědělská farma, která nevynikala ničím zvláštním, nebyla ani největší, ani nejúspěšnější, jen šedý bavorský průměr. Jako majitel se za peníze své o osm let starší manželky Margarety nechal na sklonku dvacátých let zapsat muž dosud stejně bezvýznamného jména: Heinrich Himmler.

Od podzimu 1919, kdy se rozhodl studovat na mnichovské univerzitě zemědělství, uplynula již řada let. Himmler však svůj vztah k této oblasti lidského činění neztratil ani tehdy, když se rozhodl

Mladý Heinrich Himmler.

spojit svůj osud s politikou, přibližující mu zase jiné jeho vysněné perspektivy. Vychován v rodině učitele dějepisu obdivoval mladý Heinrich bajonety, které podle jeho názoru nejvíc ze všeho povznášely Německo ke slávě. Jako válečný dobrovolník však zažil debakl své vlasti v roce 1918 a následné období německého ponížení. Přemýšlel o tom, jak vše odčinit. Chtěl se stát důstojníkem infanterie.

Ani jeden z jeho ideálů se mu nesplnil.

Heinrich Himmler nevěnoval svůj život zušlechťování odrůd drůbeže či stád bavorského skotu ani nevedl k tvrdému vojenskému drilu nováčky někde v landshutských kasárnách. A přece nezůstal oběma těmito zájmy neovlivněn...

Šestého ledna 1929 jmenoval totiž Adolf Hitler svého věrného přívržence říšským vůdcem rasově i politicky elitních oddílů SS. Do sídla vedení NSDAP v mnichovské Schellingstrasse číslo 50 tak vstoupil muž, jehož jméno je dodnes právem spojováno nejen s všemocnou organizací SS, postavenou na principech naprosté podřízenosti, poslušnosti a věrnosti zásadě, že „účel světí prostředky“, ale také s koncentračními tábory, s gestapem, s miliony umučených a zavražděných lidí, s plynovými komorami a absurdním „konečným řešením“ stejně absurdních rasových teorií.

Nacistická strana stála na přelomu dvacátých a třicátých let před rozhodujícím obdobím. Výmarské republice se ještě ani nepodařilo vybědnout z poválečné mizérie, když vypukla světová hospodářská krize. Lidé ztráceli důvěru v řád, který nabízel jen nezaměstnanost, dluhy a někdy i hlad. Váhu získávala snaha řešit neduhy společnosti smělym, vpravdě císařským řezem. Nacistická strana – zdálo se mnohým, kteří nedokázali a snad ani nemohli vidět dál a hloub – by mohla být tou vhodnou alternativou. Předkládá přece radikální ozdravný program a prosazuje nacionální zájmy pokořeného a hrdosti zbaveného Německa.

Řady NSDAP rychle rostly, takže brzy již Hitlerova strana představovala masové hnutí, které svými sice lákavými, leč v podstatě velmi všeobecnými postuláty získávalo další a další stoupence. Za těžko nahmatatelné cíle tak bok po boku bojovali lidé nejen rozdílného původu, ale i se značně odlišnými představami o vysněné budoucnosti.

Všechny dohromady spojoval jediný tmel: oslepující vidina moci.

Stará garda strany, která stála v čele, ztrácela postupně přehled o svém rozbujelém členstvu. A čím dál důrazněji si uvědomovala, že boj o vítězství v zemi nelze už nyní rozhodnout pouze hospodskými schůzemi, pouličními rvačkami a krásnými slovy. Že je třeba dát všemu formát, mnohé ostré hrany zaobalit do pozlátka, více myslet na taktiku a strategii, znát dokonale názory nepřátel, odhalovat jejich skryté záměry, vědět zkrátka víc, než vědí ti druzí. Jedenatřicátý rok přinesl potom rozhodnutí, že v rámci organizace SS, výběrového sdružení nejvěrnějších, se vytvoří samostatná zpravodajská služba a přivedou se tak k vyššímu stupni kvality všechny dosavadní roztržité formy této práce. Nedalo se ovšem pochybovat o tom, že řídit špionáž a kontrašpionáž je o mnoho náročnější než rozplakávat masy na táborech lidu či v postranní uličce do krve zmlátit politické odpůrce...

Koho tedy vybrat?

Himmlerovi, ještě nepřilíšenému vůdci SS, se nabízeli dva kandidáti na místo šéfa vznikající zpravodajské služby. Bývalý major bavorské politické policie, zkušený, ale chladně nezúčastněný odborník a mladý námořní důstojník, o němž nic nevěděl a kterého doporučil člen Himmlerova štábu Friedrich von Eberstein. Tímto oficírem od mariny, který neměl zrovna co na práci, byl muž s dlouhým jménem:

Reinhard Tristan Eugen Heydrich.

Rodák z Halle nad Sálou, někdejšího území Lužických Srbů a v mládí téměř zázračné hudební dítě. V roce 1922 bylo Heydrichovi osmnáct a přihlásil se k námořnictvu. O čtyři léta později sloužil již v hodnosti poručíka na vlajkové lodi Schleswig-Holstein, která se později zapíše do historie prvními salvami druhé světové války, vypálenými v gdaňském přístavu. Vytáhlého poručíka neměli pro jeho panovačnou a nesnášenlivou povahu v oblibě ani jeho kolegové, natožpak mužstvo, ve služebních věcech si však vedl zdatně. Obstojně se naučil anglicky a francouzsky, v osmadvacátém roce složil také zkoušku z ruštiny a stal se nadporučíkem signální služby.

Svou pozornost rozděloval tento mladý muž mezi čtyři sféry zájmu: kariéru, hudbu, sport a ženy.

A právě Heydrichova náklonnost k slabšímu pohlaví, jedna z mála přirozených vlastností, které vůbec měl, nečekaně ovlivnila jeho další život. V posledních týdnech roku 1930, kdy se již důvěrně znal se svou budoucí manželkou Linou von Osten, devatenáctiletou nastávající učitelkou s výborným rodokmenem, se Heydrich zapletl s dcerou jistého průmyslníka. Zlomil srdce této dívky, snad ji i zbavil počestnosti, leč odmítl si ji vzít. Pohněvaný otec snadno nalezl cestičku do štábu admirality a v choulostivé záležitosti intervenoval sám admirál Raeder. Přes všechn nátlak zůstal Reinhard Heydrich vůči požadavkům protestujícího děvčete neoblomný, a tak jeho námořní kariéra skončila ještě rychleji, než začala. Příliš rád se o této své životní epizodě v budoucnu nešířil. V životopisné rubrice dotazníku pro důstojníky SS o tom později, a jistě po zralé úvaze, zaznamená pouze velmi nekonkrétní větu: „Koncem dubna 1931 jsem byl ze zcela neslužebných důvodů propuštěn ze služby.“

Sedmadvacetiletý mariňák zůstal na suchu.

Marně si lámal hlavu nad svým dalším osudem, když zasáhla snoubenka Lina von Osten. Tato ctižádostivá a až do konce ži-

vota tvrdá žena prominula Heydrichovi jeho galantní dobrodružství a přesvědčila ho, že by měl nabídnout své služby hnutí Adolfa Hitlera.

„Jedině tím směrem,“ tvrdila, „povede v příštích letech cesta vzhůru.“

Heydrich, jako muž činu, nebyl sice nijak nadšen upovídánými partajníky, ale uznal, jako muž reality, že akcie nacistů skutečně stoupají. Stal se tedy členem NSDAP a současně příslušníkem hamburského oddílu SS, tedy v podstatě Naujocksovým kolegou. Černé uniformy SS, na rozdíl od masových oddílů SA, již tehdy představovaly elitní organizaci „lepších lidí“, ale někdejší důstojník nebyl samozřejmě se svým řadovým postavením příliš spokojen. Toužil po

*Reinhard Heydrich
v roce 1922, kdy mu
bylo 18 let.*

moci – moc, pokud možno nikým a ničím neomezovaná, byla tím, co ho po celý život snad až patologicky lákalo a co ho dovedlo až tam, kam dospěl. Zatím stál teprve na počátku. A znovu mu pomohla Lina von Osten, tentokrát návrhem, aby s prosbou o radu a přímluvu napsal svému příbuznému a příteli z mladých let von Ebersteinovi, který zastával důležité místo v bezprostředním Himmlerově okolí.

Po několika dnech Friedrich Karl Freiherr von Eberstein odpověděl, že sjednal setkání s říšským vůdcem SS na půli června jedenatřicátého roku. Heydrich se potom již chystal opustit Hamburk, když dostal od von Ebersteina telegram, aby zatím nejedl, protože Himmler se prý necítí zdravotně v pořádku. Lina von Osten nemínala ale pustit z ruky příležitost a rozhodla:

„Uděláme to jinak! Sdělím Ebersteinovi, že jsi už na cestě. Nezbude jim než tě přijmout.“

Heydrich souhlasil.

Kamarád Eberstein se netvářil příliš nadšeně, když ho pak uvítal na mnichovském nádraží. Nakonec se však nechal přesvědčit a telefonicky mu vymohl mimořádné přijetí u šéfa.

* * *

„Reinhard Heydrich.“

„Heinrich Himmler.“

Svým způsobem to byl osudový okamžik. Dne 14. června 1931 si na drůbeží farmě ve Waldtruderingu poprvé pohlédli do očí dva lidé, kteří se pro novodobou historii stanou symboly zla. Dva muži, kteří společně spáchají nekonečně mnoho zločinů a později je rozdělí až předčasná smrt mladšího z nich.

„Slyšel jsem o vás samé vynikající zvěsti,“ řekl reichsführer.

Seznámil pak svého hosta, který na něho udělal dobrý dojem a o němž se domníval, že byl snad u námořnictva zpravodajským důstojníkem, s úmyslem zřídit v rámci oddílů SS oddělení špionážní a kontrašpionážní činnosti.

„Měl byste o vedoucí roli při takové práci zájem?“ zeptal se.

Heydrich bez váhání přikývl.

„Pokuste se tedy písemně nastínit výchozí program a základní zásady této služby. Vycházejte z předpokladu, že byste ji měl za dané situace v zemi a ve straně založit a řídit.“

„To mám učinit okamžitě? Tady na místě?“

„Ano. Tlačí mne čas.“

Působilo to zvláště, ale stalo se cosi, co sám Himmler jistě ani nečekal. Během dvaceti minut načrtl prý Reinhard Heydrich pozoruhodně promyšlený a cílevědomostí naplněný elaborát. Říšský vůdce si listy papíru jednou dvakrát přečetl

a nadchl se jejich obsahem. Zájemce o místo pak bez dalšího váhání přijal. Započala tím spolupráce dvou mužů s nesouměřitelně rozdílnými povahami, jimž se však během několika málo let podaří vybudovat nejbrutálnější sílu „třetí říše“. Skvěle se, i přes všechny své pozdější spory, navzájem doplňovali. Himmler – mytickým fanatismem zapálený měšťák, nejprůměrnější z průměrných a Heydrich – chladný a rychle myslící technokrat. Himmler měl smysl pro nacistický světový názor, jehož podstatu si přes všechnu svou krutost idealizoval, v Heydrichovi se zase skrýval cit pro taktiku. První z nich, žoviální „Reichsheini“, jak se mu v kruzích SS říkalo, získával lidi, druhý, věčný intrikán, který neměl přátel, je držel v šachu. Bez Heydrichových schopností by Himmler pravděpodobně nikdy nevytvořil z oddílů SS a návazných organizací obávaný „stát ve státě“, bez Himmlera by Heydrich tak rychle nepostupoval po služebním žebříčku.

Vytvořili dvojici, které se později právem obávalo nejen Německo, ale i celá Evropa.

* * *

Přidržíme se však ještě onoho přelomového léta jedenatřicátého roku. Opojen triumfem, vrátil se úspěšný žadatel z Waldtruderingu do Hamburku, Lina von Osten od něho vyslechla poděkování a společně si užili posledních volných týdnů. Pak dostal Heydrich písemný pokyn a opět se vydal napříč Německem ze severu na jih: do bavorské kolébky nacismu. Tentokrát s kufrem.

Nadlouho.

Desátého srpna roku 1931 se totiž Reinhard Heydrich stal, jak je zaznamenáno v jeho esesáckém kádrovém spisu, SS-sturmführerem a byl přeložen z Hamburku k nově zřízenému I/c oddělení u hlavního štábu SS v Mnichově.

A o dva týdny později, 26. srpna, se uskutečnila jeho veřejná premiéra.

Do Hnědého domu svolali obvyklou poradu říšského vedení SS a přizvali na ni také novopečeného šéfa zpravodajství. Necítil se asi ve své kůži, když si jeho hubený, bledý obličej nedůvěřivě a s odstupem zkušenějších prohlíželi muži, kterým měl prokázat své schopnosti. „Sturmführera Heydricha jsem vám již představil,“ uvedl ho Himmler. „Přednese referát o rozkladné činnosti protivníka a naplní práce svého oddělení.“

Heydrich vstal a urovnal si v rukou poznámky, jimž věnoval celou uplynulou noc. Zachoval se málo známý záznam o jeho tehdejší vystoupení a odkrývá se jím pohled na zcela typický Heydrichův způsob uvažování.

„Nejen vláda, nýbrž také nepřátelé různých směrů,“ řekl svým pronikavým hlasem, „nechávejí sledovat NSDAP a při výskytu i méně důležitých událostí protivníkův tisk straně těžce škodí. Jedná se většinou o maličkosti, které se ve straně přihodí, ale tím, že soupeř všechno velmi nadsadí, strana trpí. Jinou útočnou metodou politických nepřátel je to, že si najímají lidi a dávají jim různé úkoly, třeba popichovat proti sobě nacionálně socialistické vůdce, štvát lidi z SS k neposlušnosti vůči vedení, podporovat neklid v organizacích. Tato činnost nepřátel je přinejmenším stejně nebezpečná jako vlastní špehování strany.“ Potom věnoval pozornost od hnutí odpadlému kapitánu Erhardtovi, který prý „shromažďuje renegáty, aby mohl uskutečnit mocenský zásah proti straně“. Na závěr jednoznačně prohlásil, že jeho slova nejsou žádné domněnky, nýbrž že se opírá o existující materiály, jež se mu již nyní podařilo získat. A dodal důležité věty: „Připomínám, že je nutno i před samotnými členy strany být velmi opatrnými při hovoru o stranických záležitostech. [...] Není to projev nedůvěry vůči kamarádům, nikdo však neví, kdo je zrádce. Právě proto zamýšlíme vytvořit v SS

Hermann Erhardt (v autě první zleva) 13. března 1920 – v den, kdy začal Kapp-Lüttwitzův puč.

malé oddělení, které bude mít za úkol odhalovat špicly uvnitř strany.“

Takto hovořil sedmadvacetiletý Heydrich v roce 1931.

Po šestapadesáti dnech členství v NSDAP!

Po šestnácti dnech přítomnosti v hlavním štábu SS!

Není pochyb: Heinrich Himmler na farmě ve Waldtruderingu dobře zvolil šéfa svých špiclů. Jeho nový spolupracovník hned na počátku své kariéry přímo ukázkově vystihl, co potřebuje každá strana usilující o bezpodmínečnou, totalitní diktaturu. Musí neustále rozsevat vzájemnou nedůvěru v řadách členstva, hledat i odhalovat zrádce a úchylkáře, potlačit jakoukoliv kritiku, permanentně špehovat nejen u cizích, ale také mezi vlastními. Znepokojit, rozdělit, znejistět – a o to důkladněji vládnout.

Několik dnů poté, 4. září 1931, vyšel tajný rozkaz říšského vedení SS číslo 43, osobně podepsaný Himmlerem. Věc: výnos o zpravodajské službě. „Každý úsek,“ ukládalo se tu podřízeným

velitelstvím, „zřídí s okamžitou platností referát I/c, který bude shromažďovat zprávy z celého úseku. [...] Činnost této zpravodajské služby je absolutně legální a musí se omezit pouze na nestátní organizace. Návrhy na obsazení funkcí I/c u úseků je nutno osobním dopisem dodat k 1. říjnu 1931 přímo reichsführerovi SS.“

Rozkaz, který představoval položení základů.

Skromný zárodek pozdější všemocné bezpečnostní služby SS, tedy sicherheitsdienstu.

VZESTUP MUŽE S KAMENNOU TVÁŘÍ

„Musíte skoupit všechny dosažitelné výtisky!“

„Co s nimi?“

„Zničit!“ křičel Heydrich do telefonu – a diář na stole měl rozvěřen u data 26. listopad 1931.

Příčinou jeho rozčilení se stal sociálně demokratický list *Münchener Post*, jehož všetečným redaktorům neušlo organizační rojení v SS, i když skrývané pod pokličkou. Na stránkách ranního vydání o oddílech SS psali: „Je samozřejmé, že k takové instituci náleží také odpovídající zpravodajská služba. Princ Waldeck von Pymont přijal úkol organizovat tyto Hitlerovy katany. Pravou rukou, nebo lépe řečeno hlavou Jeho Výsosti je námořní nadporučík Heyderich. To je muž, který má velké princovy myšlenky namáhavou drobnou prací přenést na papír. Princovi agenti pilně připravují seznamy lidí navržených k likvidaci.“

Žurnalista se mýlil jen v drobnostech.

Tajemný „nadporučík Heyderich“, jak zkomolili jeho jméno, s princem Waldeckem, ve skutečnosti tehdejším šéfem Himmlerova osobního štábu, doopravdy spolupracoval. Do jeho rukou totiž až dosud docházely informační relace z celého Německa, zprávy o politických protivnících, o poměrech v jednotlivých organizacích SS a NSDAP, výstřížky z místního tisku... Nyní se

této věci, na rozdíl od tvrzení v *Münchner Post*, ujal sám Heydrich a nechal prince stranou. Pracoval však dosud zcela sám a začínal z ničeho. Měl pouze stůl, psací stroj, pancéřovou skříň – a své představy.

Sedl si a jal se došlé informace přepisovat na malé bílé kartičky...

* * *

Počátkem prosince 1931 se Reinhard Heydrich dočkal prvního povýšení ve svém novém úřadě. Stal se SS-hauptsturmführerem, což byla už hodnost zhruba o jeden stupínek vyšší, než s jakou kdysi neslavně opustil námořnictvo.

Ale i nadále zůstával generálem bez vojska.

Před Vánoci se rozjel do severního Německa a na ostrově Fehmarn, kde bude vdova po něm ve vlastním penzionu trávit svůj poválečný život, uzavřel rychlý sňatek. Nevěstou byla pocho-pitelně Lina von Osten, jíž ženich vděčil za mnoho, ne-li zcela za vše. Svatební dar od Heinricha Himmlera měl ryze praktickou podobu. Byl jím povyšovací dekret na SS-sturmbannführera.

Slečna Victoria Edrichová, majitelka domu v mnichovské Türkenstrasse číslo 23, získala brzy poté nové nájemníky. Do bytu ve čtvrtém poschodí se nastěhoval vysoký mladý muž arijského vzezření s půvabnou manželkou a s příjmením podobným jejímu: Heydrich. Blížkost jmen Edrich–Heydrich vedla zpočátku k omylům a u paní domácí často zvonili návštěvníci, kteří přicházeli za nájemníky – neboť příbytek ve čtvrtém poschodí se stal nejen hnízdečkem lásky novomanželů, ale zároveň i pracovištěm zpravodajské služby SS. Himmler totiž po indiscreci, v jejímž důsledku vznikl skandalizující článek v *Münchner Post*, opatrnicky rozhodl, že by nebylo vhodné, aby tato tajná složka působila přímo v Hnědém domě.

S příchodem dvaatřicátého roku se potom Heydrich stal již skutečným šéfem. Dostal k dispozici tři pracovní síly a určité, i když zatím dost omezené finanční prostředky. V jedné místnosti dvoupokojového bytu sídlila manželská dvojice, v druhé vznikalo to, co později vytvořilo základ Heydrichovy moci – kartičky, kartičky, kartičky. Informace o všech, o nepříteli i spolupojovnících, o protivnících v současnosti i potenciálních odpůrcích v budoucnu.

Leden, únor, březen 1932.

Heydrichova „domácí kancelář“ učinila značný pokrok, pravidelně již také docházely zprávy od I/c-důstojníků z jednotlivých velitelství SS. Stále to však nebylo ono.

Heydrich toužil po výhradním postavení své tajné služby: po monopolu. A ten zatím nevladnil. Převážné množství informací o politických soupeřích získávala nacistická strana jako celek stále ještě odjinud. Zpravodajské oddělení bývalého námořního důstojníka nebylo totiž bez předchůdců – a ani bez souběžné konkurence.

Už koncem třicátého roku zřídil Ernst Röhm, štábní šéf masové organizace SA, zvláštní pododdělení, které bylo vlastně skrytou špionážní agenturou. Do jeho čela postavil mladého šlechtice, právníka Moulin-Eckarta, který si začal velmi energicky vytvářet síť informátorů. Pak se však tato zpravodajská složka esamanů zapletla do aféry se sociálně demokratickým tiskem a její kurz již nestoupal.

Možná však právě existence Moulin-Eckartova pododdělení přiměla Himmlera k rozhodnutí vybudovat podobnou instituci i v rámci SS. Stalo se – ale ještě na jaře 1932 měl Moulin-Eckart před Heydrichem nejen roční předstih v budování sítí, ale také v početnějších esamanech mnohem širší základnu pro výběr spolupracovníků.

Tím však seznam není vyčerpán.

*Ernst Röhm (vpravo) s Adolfem Hitlerem
a Juliem Schaubem 30. října 1932.*

Přibližně ve stejné době, kdy Reinhard Heydrich přebíral oddělení I/c v Mnichově, vznikla i v říšském organizačním vedení NSDAP zvláštní skupina s podobným úkolem: nachrichtendienst – zpravodajská služba. Její činnost patří k nejméně zmapovaným stránkám historie nacismu. Pouze udivujícím způsobem dobře informovaný deník *Münchener Post*, statečně bojující s hnědým nebezpečím, vynesl v listopadu 1931 část tohoto tajemství na světlo. Uvedl především jméno vedoucího nachrichtendienstu, je prý jím „soukromý detektiv nejvyššího vedení“ pan Schumann. Také další pasáž tohoto výsměšně laděného článku stojí za zaznamenání:

„Podléhá samotnému Hitlerovi. Schumann je po stránce osobních hodnot absolutně bezbranný mužíček, který se ke zpravodajské službě hodí asi jako hysterická panna pro roli loupežného rytíře. Dodává každé čtyři týdny [...] tlustou zprávu s ještě silnější složkou příloh svému nejvyššímu pánu a jeho zástupci panu Gregoru Strasserovi. [...] V každém případě prosíme pana Schumanna, aby i nadále s navýsost byrokratickou pečlivostí

tyto čistopisy připravoval a zejména aby nešetřil průklepovým papírem. Uspoří nám tím čas a peníze...“

Ironie, pod níž se skrývalo dost zrníček pravdy.

Teprve dlouho po pádu „třetí říše“ se potvrdila slova mnichovského listu. Západoberlínská čtvrť Zehlendorf, slepá ulička Wasserkäfersteig číslo 1. Původně selský dvůr, později odposlechová centrála gestapa a ještě o něco později objekt obehnaný ostnatým drátem a hlídáný až donedávna americkými vojáky. Sídlí tu Berlínské dokumentační středisko – Berlin Document Center. V jedné z desetitisíců složek se v tomto archivu materiálů, ukořistěných Američany, zachovala i tajná zpráva o výstavbě nachrichtendienstu NSDAP, datovaná rokem 1931. Přináší podrobné údaje o formách práce a lze z ní vyčíst i rámcový přehled činnosti. Něco jako pohled do kuchyně pana Schumanna.

„Vnitřní zpravodajská služba,“ píše se tu mimo jiné, „je budována podle zeměpisného hlediska, v podstatě dle členění NSDAP od žup až k ‚pozorovatelům‘ v malých jednotkách. [...] Zahraniční zpravodajská služba má dnes spojení do Anglie, Itálie, Holandska, Kalifornie, Polska, Španělska [...] Československa. Zpravodajská místa v cizině se soustřeďují zejména na dodávání zpráv o tamním smýšlení vůči našemu hnutí a o proudech antisemitského, antimarxistického a nacionálně socialistického charakteru. Zvláště vítané jsou zprávy o ‚Němcích‘, kteří rozsévají nedůvěru ke své vlasti, nebo se stali cizími státními příslušníky. [...] Materiál, který dojde o protivnících, se rozděluje podle politických stran. Každá zmínka o jejich vůdcích či jednotlivých institucích se zapisuje na kartičky, ty se zařazují do kartoték. Podobným způsobem se evidují i vlastní zpravodajští spolupracovníci. [...] Podklady vhodné k podvrtné práci se propagandisticky zpracovávají do letáků, jimiž se budí dojem, že je připravuje sám nespokojený soupeř. Rozšiřují je zvláště k tomu účelu vybraní lidé. [...] Zásada: Ani jedno pracoviště nepříte-

le bez informátora naší zpravodajské služby! Používají se krycí adresy, šifry. Vedoucí činitelé zpravodajské služby musejí být staří příslušníci strany, agenti se mohou stát také nestraníci, ženy, a dokonce i vyslovení soupeři, kteří jsou donuceni dodávat zprávy na základě určitých specifických podnětů.“

Je přirozené, že Heydrichovo minioddělení v obsazení jeden plus tři nemohlo na jaře 1932 této rozvětvené zpravodajské organizaci NSDAP – a ani podobné službě SA – úspěšně konkurovat.

Poměr sil se však rychle měnil.

Za Heydrichem stál přece Himmler – a v pozadí pravděpodobně i führer. Nacistické hnutí v tom čase ani zdaleka nebylo tak jednotné a bez trhlin sváru, jak se jeho představitelé snažili předstírat na veřejnosti. Šéf oddělení I/c o tom při říšském velení SS věděl a snažil se ze situace těžit. Především mu už teď nahrávaly vnitrostranické snahy regulovat ohromný vliv Röhmových mužů SA, kteří se čím dál víc stávali „stranou ve straně“. A pomohly, jak to někdy bývá, i vnější okolnosti. Na základě důkazů, že formace SA připravují protivládní puč, zakázal říšský prezident 13. dubna 1932 činnost všech ozbrojených organizací nacistické strany včetně SA a SS. V polovině června byl sice zákaz odvolán, ale Moulin-Eckartovo pododdělení v SA nepřežilo dobu ilegality a již se na politickou scénu v původní podobě nevrátilo. Rovněž Schumannův nachrichtendienst postupně ztrácel půdu pod nohama. Strany se zmocnila ničivá rakovina vzájemné nedůvěry a podezírání. Blížilo se finále boje o moc v zemi, názorové rozdíly vedly k třídění sil i uvnitř NSDAP, různí odpadlíci měli své příznivce také ve vedení. Je logické, že Hitler pociťoval obavy, aby jeho odpůrci nepronikli do zpravodajské služby, kde by mu mohli bolestně škodit. Čím dál víc se proto přikláněl k myšlence, kterou mu při každé příležitosti namlouval jeho věrný stín Himmler – že by bylo nejlepší vybudovat centrální zpravodajskou organizaci mimo lůno nacistické strany.

Příhodná konstelace hvězd pro Reinharda Heydricha.

„Přichází můj čas,“ svěřil se své ženě Lině.

„Využij toho,“ poradila mu.

Ze všech sil se o to snažil. Především přejmenoval své I/c-oddělení na Presse-Information-Dienst (PI-Dienst) neboli Tiskovou a informační službu, aby mohl i v době zákazu SA a SS dál nerušeně pracovat. Potom se vydal na cesty. Počínaje dubnem 1932 projížděl celé území Německa, získával spolupracovníky a přiděloval jim konkrétní úkoly. Obzvláště pečlivě postupoval při výběru osob, jimiž zamýšlel obsadit místa šéfů svých podřízených služeben u jednotlivých úseků SS a funkce v zamýšlené centrále. V těchto případech se jeho zájem soustřeďoval také na manželky adeptů zpravodajské kariéry. Současně se zabýval i základní změnou koncepce. Hodlal prosadit vytvoření sítě profesionálů, kteří by nebyli závislí ani na nacistické straně ani na SS – a podléhali by přímo jemu. Jen taková služba, uvažoval, umožní získávat zprávy nejen o nepříteli, nýbrž i o vlastních lidech a vlastním vedení.

Nová koncepce získala brzy i odpovídající vnější vyjádření.

Reinhard Heydrich, osmadvacetiletý SS-sturmbannführer a dosavadní vedoucí oddělení I/c, či na krátký čas Tiskové a informační služby, se dne 19. července 1932 – to už po zrušení zákazu SA a SS – stal hlavou organizace, která měla již zcela reprezentativní název: Sicherheitsdienst des Reichsführers SS – Bezpečnostní služba říšského vůdce SS.

Zkratka SD.

Dvě písmena, před nimiž se později třásly miliony lidí.

* * *

Jedenáctého září 1932 dopoledne se slečna Victoria Edrichová z Türkenstrasse 23 v duchu divila, kolik lidí se dokáže vejít do

dvoupokojového bytu. Z celého Německa se totiž k Heydrichovi sjeli noví oblastní zástupci SD a lidé určení pro vznikající mnichovskou ústřednu sicherheitsdienstu. Značně nesourodá společnost. Vedle „mužů ulice“, k nimž patřil například zplnomocněnec pro Berlín Hans Kobelinski, tu zasedli i mnozí vzdělanci. Dokonce se dá říci, že si Heydrich záměrně vybíral pro svou práci určité procento vysokoškoláků, od nichž čekal rychlou orientaci a logické myšlení. Uvítal tedy na prahu svého bytu například dr. Herberta Mehlhorna, devětadvacetiletého právníka, který ukončil studia s predikátem *magna cum laude*, tedy s vyznamenáním, a po krátké soudcovské éře se nechal získat pro špiclování v rodném Chemnitzu. Anebo dalšího právníka, dr. Wilhelma Alberta, ten se později stal vedoucím oddělení v hlavním úřadu SD.

Nálada byla slavnostní.

Jednání se zúčastnil reichsführer SS Heinrich Himmler a spolu s Heydrichem rozehrávali před přítomnými strunu entuziasmu a poctivosti. Nikdo nepožíval zápis. A tak zůstalo zachováno pro budoucnost jen to, co si zapamatovali a byli po letech ochotni vypovědět přímí účastníci. Například funkcionář sicherheitsdienstu Leffler:

„Stejně jako později při jiných příležitostech ujišťovali nás oba, Himmler i Heydrich, že z SD se má vytvořit zpravodajská služba strany, která bude velkolepým a rozsáhlým způsobem shromažďovat a vyhodnocovat věrohodný a závažný materiál o cílech, metodách a úmyslech vnitropolitických soupeřů, a to po vzoru Intelligence Service a francouzské tajné služby. Případně se měly zjišťovat i nesrovnalosti ve vlastních řadách a hlásit vůdci, stranickému vedení a později nacionálně socialistickému státnímu vedení vše podstatné. Oba neustále zdůrazňovali, že podle jejich záměrů nemá tuto práci [...] vykonávat organizace placených agentů a spolupracovníků, nýbrž že mají v úmyslu zaměstnávat

v SD pouze charakterní a nekompromisní lidi. Říkali, že vedle sil na vedoucích místech, kterých by mělo být co nejméně, se bude SD opírat zejména o síť čestných, jen a jen na základě ideových motivů působících důvěrníků.“

Sicherheitsdienst vykročil na dráhu za uchvácením moci. Všechna ujišťování Himmlera a Heydricha o čestné práci musela proto zůstat jen nesplněnými sliby. Sám Heydrich od počátku jednal právě naopak: intrikánsky, zákeřně, vypočítavě...

Mnichovská centrála se mezitím rozšířila na sedm osob a přemístila do pronajatého domu v Zucalisstrasse 4. Tady, v tiché čtvrti Nymphenburg, nedaleko zámku bavorských králů, dostal Heydrich také služební byt. Mladý šéf, povýšený v té době již na SS-standartenführera, začal ihned zavádět jemu tak blízké pracovní metody. I na ně si vzpomněl někdejší muž SD Leffler:

„Hovořil s jednotlivými pověřenci osobně a téměř vždy mezi čtyřma očima, takže jsme se velmi málo dozvěděli o práci v ostatních oblastech. Nejméně jsme znali podrobnosti o záležitostech, které zpracovával on sám. Již tehdy vystupovala stále silněji do popředí jeho velká uzavřenost i vůči jeho nejbližším spolupracovníkům.“

* * *

Předposledního lednového dne roku 1933 vstoupil Adolf Hitler do paláce říšských kancléřů na Wilhelmstrasse. Nacistická strana zvítězila ve svém zápase o vládu v zemi, který trval plných čtrnáct let.

I sicherheitsdienstu se tak otevřela brána nových možností.

Úřadovny SD však dosud zápolily s počátečními těžkostmi. V boji se soupeři se soustřeďovaly na sledování levice, nezávislých intelektuálů, svobodných zednářů a Židů, ale výsledky neměly zatím nijak oslnivou podobu. Záporně se projevovala také do-

časná nepřítomnost nejvyššího šéfa a zakladatele sicherheitsdienstu. Sedmadvacátého ledna 1933 povolali totiž Heydricha k osobnímu štábu reichsführera SS a poslali ho do Berlína, kde zřejmě pomáhal při zákulisních jednáních, která krátce poté vynesla führera do kancléřského křesla. Ani po oslavě vítězství se však Heydrich do Mnichova nevrátil. Jako „policejního odborníka“ a zřejmě i špicla svých kolegů ho přidělili k německé delegaci na odzbrojovací konferenci v Ženevě. Vedoucí mise vyslanec Nadolny to s ním neměl lehké, samé konflikty, párkrát ztropil Heydrich výtržnost v ženevských barech – a nakonec se porval s majitelem hotelu, jenž odmítl vyvěsit vlajku s hákovým křížem...

Rudolf Nadolny.

Bez ohledu na tyto prohřešky se stal po návratu SS-oberführerem.

A jen o několik málo měsíců později SS-brigadeführerem, tedy vlastně generálmajorem. Uvážíme-li, že teprve asi třicet měsíců nosil tento ani ne třicetiletý muž v kapse legitimaci NSDAP a průkaz esesmana, je to kariéra, o jaké se vypráví jen v bohatýrských legendách. Postoupil i sicherheitsdienst: stal se jedním ze tří hlavních úřadů SS. Heydrich tak s konečnou platností a zcela oficiálně vstoupil do nejužšího kruhu Himmlerových spolupracovníků.

Během druhé poloviny třiatřicátého roku dokončil potom budování pevné kostry organizace, v jejímž čele stál. Když si s ženou Linou a několika nejbližšími druhy připíjel na zdar nad-

cházejícího roku 1934, existovala již v hrubých rysech všechna tři oddělení SD, která známe z pozdější doby: vnitrozemská zpravodajská služba, zahraniční zpravodajství, vyhodnocovací oddělení s archivem. Začaly se také vytvářet dílčí, specializované skupiny spolupracovníků, do běžných kolejí se zabíhal systém získávání a předávání informací od řadových důvěrníků, potulujících se třeba v hannoverských hospodách či mezi dělníky v Porúří, přes pobočky a oblastní velitelství SD až do mnichovského ústředí.

Ze sicherheitsdienstu se stávala perfektně fungující továrna na špiclování.

„OD NÁS SE NEODCHÁZÍ...“

„Kolik prosím?“ zeptal se zdvořilý muž za okénkem spořitelny.

„Všechno,“ odpověděl dvaadvacetiletý mladík.

Ano, Alfred Helmut Naujocks už nemínil čekat. Končil rok 1933, rok nacistického vítězství, ulicemi Kielu se proháněly vlny deště se sněhem a lidé postávali před výklady obchodů, v nichž se symbolika Vánoc bizarně proplétala s vnějšími atributy „národního pozdvižení“: hákovými kříži a führerovými portréty ve všech velikostech.

Naujocks cítil, že už mu je tady na severu, v Hamburku i Kielu, přespříliš těsno. Vydobyl si popularitu, získal zkušenosti, otrkal se, vyrostl. Musí jít dál, jinam, výš...

„Knížku zrušit?“ vstoupil mu do myšlenek hlas úředníka, s nímž jednal.

„Cože? Ano.“

Skromné úspory, které si vyzvedl, by stačily tak na cestu, několikátýdenní obživu, snad i na levný hotel. „Co budeš dělat?“ ptal se ho otec, když se doma stručně a bez dojetí loučil.

Odpověděl pokrčením rameny.

Sám nevěděl.

Snad Götsch, utěšoval se pak na kielském nádraží, když netrpělivě vyhlížel berlínský rychlík, snad Werner Götsch mi pomůže...

* * *

Nadosmrti si Naujocks, těžko říct proč, zapamatoval zdánlivě bezvýznamnou maličkost: že velký starobylý dům v Eichenallee číslo 16 měl honosné dveře, zdobené zvláštním ornamentálním kovááním. Dům stál v odlehle berlínské čtvrti, tehdy stejně jako dnes obklopen zahradami, v těsném sousedství elipsovitého parčíku.

„Pospěš si,“ řekl mu Werner, „šéf nerad čeká.“

Naujocksův přítel a podporovatel Götsch, který už mezitím získal slušné postavení ve zdejší služebně Sicherheitsdienstu, ho skutečně nezklamal. Zdálo se dokonce, že má z Alfredova příjezdu do hlavního města radost. Pár slovy si zavzpomínali na hamburskou minulost, Götsch se poptal, co dělá ten či onen, a pak řekl větu, která Naujockse zbavila napětí:

„Neměj strach. Takové, jako jsi ty, tu potřebujeme.“

Přimluvil se za něho... a nyní ho vezl do Eichenallee 16 představit náčelníkovi, SS-standartenführerovi Hansi Kobelinskému. Vstoupili do kanceláře v prvním poschodí a Alfred Helmut pocítil hluboké rozčarování.

Představoval si v šefovi stranické rozvědky v Berlíně skutečného chlapa, muže, jaké kreslili Goebbelsovi propagandisté na plakáty předvolebních kampaní. Hrdinu bez bázně a hany. Vlhou dlaň mu však podával břichatý člověk vyhlížející na čtyřicet let – teprve později Naujocks zjistí, že Kobelinski se narodil v roce 1900. Měl narůžovělý obličej a žensky hladkou tvář.

„Vím leccos o tom, že na severu jste si vedl schopně, Naujocksi,“ řekl a pokynul jim, aby se posadili.

Po několika formalitách, kdy si na kus papíru poznamenal Naujocksovy nacionálie, pronesl Kobelinski řeč, která byla asi určena každému, kdo sem přicházel s podobnými úmysly:

„Varuji vás, tady nikdo nemůže pracovat jen pro peníze. Dostanete devadesát marek měsíčně, z toho se vám patnáct strhne na stravu a ubytování. Ze zbytku si musíte pořídit uniformu a zaplatit stranické příspěvky. Těžko tedy okamžitě zbohatnete... Ale je tu budoucnost. Brzy se značně rozšíříme a přijde dost odpovědných úkolů pro zkušené a zdatné. Je vám to jasné?“

„Ano!“ řízně odpověděl Alfred Helmut a jeho hlas skoro až neuctivě kontrastoval s tichým, nevýrazným proslovem Kobelinského.

„Když se však osvědčíte,“ pokračoval náčelník SD při SS-Gruppe Ost, „předpokládám, že nebudete zklamán svým postavením a svými odměnami. Jinak vám říkám už předem, že vedoucím jsem tady já, odpovídám za vás, a žádám tedy kázeň a zase jenom kázeň. A ještě něco, něco důležitého: počítejte s tím, že jestli u nás jednou začnete, nebudete mít v budoucnu jiné volby než pokračovat v práci tohoto druhu. Od nás se neodchází, Naujocksi! Jste s tím srozuměn?“

Naujocks se díval do tváře muže, který mu od první chvíle nebyl sympatický, a přikývl.

„Slyšel jsem, že jste trochu boxoval,“ poznamenal Kobelinski.

„Snažil jsem se. Ale šampion ze mne asi nebude.“

„Nevadí. I tak se vám to může hodit... Je ještě něco, co byste chtěl vědět?“

„Kdy mohu začít?“ zeptal se Alfred – a jeho otázka připomněla Werneru Götschovi, který mlčky seděl vedle, pár let vzdálený okamžik, kdy se ho Naujocks podobně zeptal v zakouřeném přítmí hamburské hospody.

„Třeba hned. Práce je tu pro každého dost. Tady Götsch vám zpočátku pomůže a zasvětil vás. Také vás představí ostatním. To je všechno.“

Hans Kobelinski skončil a ztěžka se zvedl ze židle. Snad bych měl ještě něco říci, napadlo Naujockse. Podíval se po Wernerovi, ale ten jen zvedl ruku k pozdravu. Učinil tedy totéž a společně vyšli na chodbu.

Teprve po chvíli si Alfred Helmut uvědomil, že vlastně nastoupil novou životní dráhu: stal se příslušníkem Himmlerova a Heydrichova sicherheitsdienstu.

*Heinrich Himmler (vpravo) a Sepp Dietrich vedle Adolfa Hitlera
u příležitosti jeho narozenin 20. 4. 1937.*

ZRADA A VAVŘÍNY

Na podzim 1933, tři čtvrtě roku po jmenování Adolfa Hitlera jedenadvacátým říšským kancléřem Německa, řekl Reinhard Heydrich své ženě Lině:

„Nyní už nepotřebujeme stranu. Ta svoji úlohu dohrála tím, že otevřela cestu k moci.“

Každodenní práce sicherheitsdienstu, Heydrichova dítěte, vzmáhajícího se od nicotných počátků k chlupské dospělosti, naplňovala tato slova skutky. Předáci nacistické strany mohli dál řečnit k jásajícím zástupcům soukmenovců na působivě zrežirovaných přehlídkách, mohli a museli dál získávat přízeň Němců a nabízet národu to, nač přišli již staří Římané – chléb a hry. Budoucí síla režimu se však rodila jinde. Například tady v berlínské Eichenallee, v jednom ze základů oné pyramidy strachu, na jejímž vrcholu chtěl Reinhard Heydrich jednou stát a kam se také nakonec dostal. Právě přijatý Alfred Helmut Naujocks byl překvapen, když se v doprovodu Wenera Götsche seznámil s tajemstvími předměstského domu. Když viděl, kolik důvěrných zpráv z celého Německa sem den co den proudí. Šokoval ho pohled na desetitisíce jmenných kartotéčních lístků s dvanácti kolonkami, do nichž se zapisovaly stále nové a nové informace. Jel sem z Kielu a Hamburku s představou, že boj na poli tajné fronty je neméně jednoznačný jako bitka pěstmi či noži – že se útok vede pouze proti jasným soupeřům hnutí. Jména, funkce a hodnosti v záhlaví mnoha kartiček ho však přesvědčily, jak se mýlil.

„To všechno jsou nepřátelé strany?“ zeptal se Götsche.

„Mohou se jimi stát,“ dozvěděl se – a byla to věta, kterou si vryl do paměti.

TAJNÉ, TAJNÉ, TAJNÉ...

První týdny v Eichenallee.

Alfred Helmut si odbýval zelenáčský křest a stále důkladněji poznával prostředí, které se mělo stát odrazovým můstkem jeho kariéry. Zajímal se nejen o kartičky a tisíce složek spisů s nápisem GEHEIM, ale také o lidi. Zvládl již úvodní řádky slabikáře, který mu vtloukal do hlavy Werner Götsch: je lepší, víš-li o tom druhém víc, než ví on o tobě. A berlínská služebna sicherheitsdienstu nabízela pestrý výběr typů k „soukromému studiu“.

Už samotný SS-standartenführer Hans Kobelinski. Působil neškodným, ba i trochu směšným dojmem, ale měl za sebou takový život, že ve srovnání s ním byly dosavadní Naujocksovy osudy biografií obyčejného měšťáka. Rodák z duryšského Eisenachu, frontová služba u gardové jednotky, po válce členství v ozbrojeném freikorpsu Wolf. V roce 1921 se jedenadvacetiletý Hans v řadách hornoslezské domobrany zúčastnil bojů při takzvaných „polských povstáních“, o něco později ho soud poslal na dva a půl měsíce do vězení za těžké ublížení na těle. V září 1930 se stal členem NSDAP, v červnu 1931 vstoupil do SS, kde mu přidělili legitimaci číslo 31069. Mezitím se nějakou dobu živil jako detektiv v Bavorsku, ale jakmile začal Heydrich zřizovat svá oddělení I/c, patřil Kobelinski mezi první, které si vyhlédl. V létě jedenatřicátého roku zahájil zpravodajskou činnost u SS-Abschnittu v Braunschweigu, na podzim téhož roku pokračoval u standarty SS číslo 4 v Altoně. Prvního srpna 1932 ho potom s konečnou platností povolali do Berlína a svěřili mu zdejší pobočku SD. Nemohl mít neúspěchy, vylučuje je i jeho fantastický

hodnostní postup. Únor 1933: SS-hauptsturmführer, březen 1933: SS-sturmbannführer, duben 1933: SS-standartenführer. Návrhy na povýšení předkládal Heydrich – a jistě ne zadarmo. Souviselo to nesporně se vzestupem významu Berlína jako hlavního města a Heydrich měl podle svých osvědčených zásad eminentní zájem, aby tam na vedoucím místě seděl muž, který za tento post vděčí jen a jen jemu.

Ale byly tu i další osobnosti, s nimiž Alfred Helmut tak, či onak přišel do styku.

Třeba Richard Pruchtnow, Kobelinského adjutant. Když mu Naujockse představovali, prkenně se k němu sklonil a řekl: „Přeji vám, abyste se osvědčil, mladý muži.“ Oficírský vzhled, původním povoláním prokurista. Přinesl sem návyky svého řemesla, pečlivost, administrativní důkladnost – vše, co bylo lidem typu Götsche nebo Naujockse cizí. V létě 1934 odešel v souvislosti s řadou kádrových změn z Eichenallee a vykonával pak různé příležitostné práce pro Himmlera a Heydricha.

Dr. Johannes Schmidt, vedoucí 1. odboru – informací. Alfredovi, temperamentnímu rváči, se na první pohled zdálo, že nevyuniká ničím. Trochu si však svůj dojem poopravil, když se o Schmidtovi po 30. červnu 1934, „noci dlouhých nožů“, vyprávělo, že to byl on, kdo ještě s jedním esesmanem osobně zavraždil posledního říšského kancléře před nástupem Hitlera generála Kurta von Schleichera a jeho ženu.

Josef Pospischil. Sudetský Němec, narozený roku 1889 kdesi na Moravě. Nejprve policista, po první světové válce člen freikorpsu Oberland. Brzy poté, co se Pospischil vrátil zpět do Československa, zapletl se tam do potyčky s pohraničními úředníky, jednoho z nich zabil – a musel proto vyhledat ochrannou náruč Německa.

* * *

Generál Kurt von Schleicher (druhý zleva), poslední říšský kancléř před nástupem Hitlera. Vedle něho Wilhelm Groener, americký generál W. D. Connor a generálmajor Werner von Blomberg (srpen 1929).

Přibližně v téže době jako Naujocks nastoupil k tajné službě SS i jiný mladík. Po mnoha, mnoha letech a daleko od Německa o svých počátcích řekne:

„Ohlásil jsem se a zavedli mne do místnosti [...] ukázali postel [...] spal jsem na pokoji společně s dvanácti muži [...] nosila se raději pistole než dýka [...] předvedli mne před SS-untersturmführera Petersena, který mne napomínal: ‚Všechno je tajné, tajné, tajné...‘ byl jsem upozorněn na povinnost absolutního mlčení [...] později jsem se všemu musel často smát.“

Onen mladý muž se jmenoval Adolf Eichmann, časem se stane zmocněncem pro „konečné řešení“ židovské otázky a skončí svůj život na šibenici v Tel Avivu. Naujocks, který shodou okolností neskončil na žádné šibenici, si z prvního období své práce v si-